

Doğu Sınırlarından Türkiye'ye Yaya Mülteci Akını ve Ortaya Çıkan Sorunlar

Kenan ARINÇ (*)

Öz: Türkiye, doğu komşuları üzerinden gerçekleşen mülteci akınına uğramaktadır. Göçmenler Afganistan, Keşmir ve Bangladeş gibi can ve mal emniyeti sağlanamayan ülke ve bölgelerden kaçarak önce İran ve Pakistan'a sığınmakta sonra da Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışmaktadırlar. Afganistan'ın işgali sonrasında İran ve Pakistan'ın sığınmacılara yönelik tutumlarının sertleşmesi nedeniyle Türkiye'ye ve Avrupa'ya yönelik mülteci akını hızlanmıştır. Afganistan, Tacikistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Pakistan, Bangladeş ve İran vatandaşlarından oluşan düzensiz göçmenlerin büyük bir kısmı, insan kaçakçıları tarafından yürütülmek suretiyle Türkiye sınırlarından geçirilerek Erzurum ve Van kentlerine ulaştırılmaktadır. Göçmenler bazı konumlarda araçlara alınmakta ve denetimin sıkılaştığı konumlarda yaya olarak yürütülmektedir. Bugüne kadar yasa dışı yollarla doğu sınırlarından Türkiye'ye giriş yapan mülteci sayısı 170000'i bulmuş durumdadır. Çeşitli konumlarda kurulan polis kontrol noktalarında yakalanan mülteci sayısı, 2017 yılında 5000 ve 2018 yılının ilk üç ayında 13000 olmuştur. Göçmenler Türkiye'yi hem transit geçiş ülkesi hem de hedef ülke olarak görmektedir. Türkiye'nin ekonomik açıdan sağladığı gelişme ve uyguladığı açık kapı politikası, mültecileri ümitlendirmiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin doğusundaki ülkelerde bekleyen milyonlarca mültecinin Türkiye'ye akma ihtimali söz konusudur. Halen Dünyada en fazla mülteci barındıran ülke Türkiye'dir. Avrupa Birliği'nin sınırlarını büyük ölçüde mültecilere kapatması nedeniyle, mültecilerin sayısı artmakta ve Türkiye'ye olan maliyetleri yükselmektedir. Dolayısıyla alınacak daha fazla göçmenin Türkiye'de toplumsal, ekonomik ve siyasal iç karışıklıklara neden olma ihtimali artmaktadır. Bu sorunun, zaman geçirilmeden devletlerarası görüşmelerle çözümlenmesi yerinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Sığınmacı, Düzensiz Göçmen, Türkiye, Afgan Mülteciler, UNHCR, Aşkale Geri Gönderme Merkezi.

Pedestrian Refugee Influx from Eastern Borders to Turkey and the Emerging Problems

Abstract: Turkey has been exposed to an influx that occurs through its eastern neighbors. The migrants escape from countries and regions where the safety of life and property cannot be provided such as Afghanistan, Kashmir and Bangladesh and take shelter in Iran and Pakistan at first and afterwards try to reach Europe via Turkey. After the invasion of Afghanistan, the refugee influx to Turkey and Europe has been accelerated due to the firm attitude of Iran and Pakistan towards refugees. The majority of the irregular migrants that compose of citizens of Afghanistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, Turkmenistan, Pakistan, Bangladesh and Iran are transported to the provinces of Erzurum and Van on foot by being passed over the borders of Turkey. The migrants are taken in vehicles in certain locations and in the locations where there is tight inspection they are forced to walk. Today, the number

*) Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
(email: karinc@atauni.edu.tr).

of refugees who entered Turkey from the eastern border through illegal ways has reached up to 170000. The number of refugees who were seized in the control points of the police that were set in various locations was 5000 in 2017 and 1300 in the first three months of 2018. Migrants consider Turkey both as a transit country and a target country. Turkey has given hope to refugees with its economic development and the open-door policy. Therefore, Turkey faces the possibility of an influx by millions of refugees who wait in the neighboring countries to eastern Turkey. Currently, Turkey is the country that hosts the largest number of refugees in the world. Due to the fact that the European Union has closed its borders to refugees to a large extent, the number of refugees has been rising and the cost that they produce for Turkey is increasing. Thus, the higher number of refugees that will be accepted could increase the possibility of social, economic and political conflicts in Turkey. Solving this issue through interstate negotiations would be appropriate without wasting any time.

Anahtar Kelimeler: Refugee, Asylum Seeker, Irregular Migrant, Turkey, Afghani Refugees, UNHCR, Aşkale Repatriation Centre

Makale Geliş Tarihi: 09.07.2018

Makale Kabul Tarihi: 13.09.2018

I.Giriş

Tarih boyunca savaşlar, şiddet, insan hakkı ihlalleri, kıtlık, açlık ve sefalet gibi olaylara bağlı olarak insanlar doğup büyüdükleri yerleri terk ederek başka bölgelere göç etmişlerdir. Bu göç hareketi planlı olduğu kadar ani gelişen olaylar nedeniyle istemsiz olarak da gerçekleşmektedir. Bütün birikimlerini hatta aile bireylerini geride bırakarak can emniyetinin sağlanması, barınma ihtiyacı ve açlığın giderebilmesi amacıyla yapılan göç hareketlerine katılanlara *mülteci (refugee)* adı verilmektedir. Birleşmiş Milletler, 1951 yılında kabul ettiği Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteciyi; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan, ülkesinin sağladığı yasal haklardan ve korumasından yararlanamayan, ülkesine dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs olarak tanımlanmıştır. Başka bir ifadeyle mülteci, hayatına ve özgürlüklerine yönelik ciddi tehditlerden dolayı ülkesinden ayrılmak ya da ülkesi dışında kalmak zorunda olan kişidir (Peker ve Sancar, 1986:8).

Stığınmacı (asylum seeker) ise ülkesinden başka bir yere erişmiş, uluslararası koruma arayan, ancak henüz mülteci kavramı içine girip girmediği belirlenememiş insanlara verilen geçici bir statüdür. Bu terim genellikle mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümetler ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından karara bağlanmasını bekleyen ve geçici süreyle koruma altına alınan kişiler için kullanılmaktadır. *Düzensiz göçmen (illegal immigrant)* ise ülkesinden başka bir ülkeye yasa dışı yollarla giriş yapmış olan kişidir.

Maddi ya da sosyal durumlarını iyileştirmek, kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini arttırmak gibi sebeplerle orijin ülkeleri dışında bir ülke veya bölgeye kendi rızalarıyla göç eden kişilere ise *göçmen (immigrant)* denir. Mülteci den farklı olarak göçmen, ülkesinden zulme uğrayacağından korktuğu için değil, eğitim ve çalışma gibi

sosyo-kültürel ya da ekonomik nedenlerle ve kendi arzusu ile ayrılan kişidir. Göçmenler, vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam etmektedirler.

Adı ne konulursa konulsun halen günden güne büyüyen insan hareketleri, küresel ölçekte önemli bir sorun haline gelmiş durumdadır. Nitekim Birleşmiş Milletler, Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) kayıtlarına göre Dünyada zorla yerinden edilmiş insan sayısı 2017 yılı sonu itibariyle 68,5 milyona ulaşmış, bunun 24,5 milyonu mülteci tanımı içine girmiştir. Kendi ülkeleri içinde yer değiştirmek zorunda kalan nüfus miktarı 40 milyonu aşmış ve 3,1 milyon nüfus da sığınmacı olarak kayıtlara geçmiştir (unhcr.org).

Dünya genelinde en fazla göçmen ve mülteci üreten bölgeler iç savaşların, terörün ve bunların bir sonucu olarak fakirliğin ortaya çıktığı Asya, Ortadoğu ve Afrika ülkeleridir. Mülteci sorununun giderilememesinin en önemli nedenlerinden biri de gelişmiş devletlerin bu coğrafi alanlara yönelik jeopolitik taleplerinden, emperyalist isteklerinden ve sömürme arzularından vaz geçmemeleridir. Nitekim iç karışıklıklar olan hemen her ülkede bir veya birden fazla batı ülkesinin ya silahlı gücü ya da silahlandığı terör grupları vardır ve bu gruplar ülkelerde müesses bir nizamın oluşmasının önündeki en büyük engel durumundadırlar. Diğer yandan batılı oryantalistlerin ve istihbarat örgütlerinin doğrudan veya dolaylı biçimlerde İslâm dininin temel prensip ve akaitlerine müdahale etmeleri sonucu Haricilik, Vehhabilik ve Selefilik gibi çeşitli akımların doğması, İslâm ülkelerinde iç çatışmaları artırmış, DAİŞ ve Taliban gibi iyi tanımlanamayan saldırgan/tekkirci örgütleri ortaya çıkarmış, bunun sonucunda da milyonlarca mülteci oluşmuştur.

Eski Dünya karalarının geometrik merkezinde bulunan Türkiye, sınırları aşan insan hareketlerinden en fazla etkilenen ülkelerin başında gelir. Zira Türkiye karalar arasında doğal bir köprü vazifesi gören konumuyla göç rotlarının orta yerinde bulunmaktadır. Bilhassa Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Tacikistan, Özbekistan, Kırgızistan, İran ve Gürcistan'dan gelen düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya geçmek isterken zorunlu olarak kullandıkları koridor durumundadır. Bununla birlikte Türkiye'nin giderek ekonomik açıdan kendine yeterli hale gelmesi nedeniyle göçmenlerin Türkiye'ye yönelik algıları değişmiştir. Beş yıl önceye kadar transit geçiş için kullanılan Türkiye, artık gelecek aranan hedef ülke haline gelmiş bulunmaktadır (Ünal,2014:69). Dolayısıyla Türkiye'nin doğu sınırlarını aşan düzensiz göçmenlerin ilk hedefi sınıra yakın büyük kentlerden Erzurum ve Van olmaktadır. Bu iki kente yakalanmadan ulaşmayı başaranlar, bir müddet kalmakta ve fırsat bulduklarında batı illerine geçmektedirler. Bilhassa son dönemlerde batıya ulaşmanın en kestirme yolu üzerinde bulunan Erzurum kenti, yaya mülteci akımına sahne olmaktadır.

II. Mülteci Üreten Asya Ülkelerinde Siyasal ve Ekonomik Durum

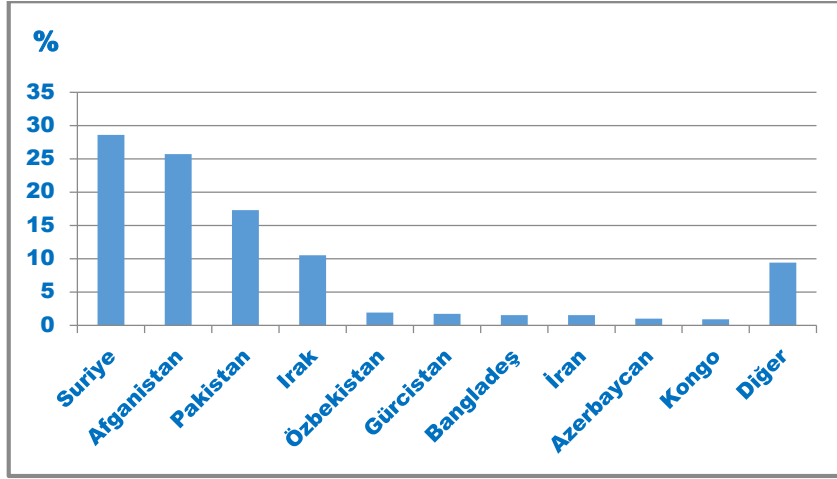
Türkiye'ye giriş yapan düzensiz göçmenlerin en büyük kısmını bir iç savaş yaşadktan sonra, günümüz Dünyasının dominant devletlerinin adeta karşılaştığı, kozlarını paylaştığı ve çatıştığı bir alana dönüşen Suriye'den gelenler oluşturmaktadır (Tablo 1, Şekil 1). Bu ülkeyi Asya ülkelerinden gelenler izlemektedir ki giriş yapan göçmenlerin %50'den fazlasını oluşturmaktadırlar. Suriye, coğrafi yakınlık nedeniyle

uzun vadede kontrol edilebilir olduğundan bu ülkeden gelenlerin geri dönme ihtimali söz konusu olabilir. Ancak Asya ülkelerinden gelenlerin ülkelerine iadeleri (deport işlemleri) veya geri dönüşleri, minimum düzeyde kalmakta ve Türkiye'nin çözmesi gereken önemli bir sorun olarak belirmektedir.

Tablo 1. Türkiye'ye 2017 yılında Yasa Dışı Yollarla Giriş Yaptıktan Sonra Yakalanan Yabancıların Ülkelere Göre Dağılımı.

Kaynak Ülke	Düzensiz Göçmen Sayısı	Oran (%)
Suriye	50 217	28,6
Afganistan	45 259	25,7
Pakistan	30 337	17,3
Irak	18 488	10,5
Özbekistan	3 321	1,9
Gürcistan	2 954	1,7
Bangladeş	2 735	1,5
İran	2 707	1,5
Azerbaycan	1 693	1,0
Kongo	1 553	0,9
Diğer	16 488	9,4
Toplam	175 752	100,0

Kaynak: TC. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri (<http://www.goc.gov.tr/>).



Şekil 1. Türkiye'ye 2017 yılında Yasadışı Yollarla Giriş Yaptıktan Sonra Yakalanan Yabancıların Ülkelere Göre Dağılım Grafiği.

Asya kökenli en büyük göçmen grubunun yurdu olan Afganistan; kuzeyden Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan, batıdan İran, güney ve doğudan da Pakistan ile komşu olan bir ülkedir. Yüzölçümü 652000 km² olan ve büyük ölçüde dağlık alanlardan oluşan bu ülkede, 31 milyon civarında nüfus yaşamakta ve bu nüfus kitlesi çok sayıda

etnik gruptan oluşmaktadır. Geçimi ekstansif yöntemlerle sürdürülen tarım faaliyetlerine bağlı olan ve önemli bir fakirlik sarmalı yaşanan ülkede, fert başına düşen milli gelir 800 dolar civarındadır.

Nüfus içinde ağırlıklı etnik gruplar Paştunlar (%35), Tacikler (%25), Hazaralar (%15), Nuristaniler, Beluçlar, Özbekler, Kırgızlar ve Türkmenlerdir (son beş grubun oranı %25). Coğrafi şartları nedeniyle Afganistan, tarih boyunca siyasi birliğini kuramamış ve istikrarlı bir yönetime kavuşamamıştır. Çok sık askeri darbelerle konu olmuş bu ülke, başka ülkelerin de saldırılarına ve işgaline uğramıştır. Bununla birlikte Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından 1979 yılında işgal edilmesi, en yıkıcı sonuçları olan bir hareket olarak anılır (Erman, 2014: 1-5). Yaklaşık on yıl süren işgal sırasında ABD ve diğer batı bloğu ülkeleri, SSCB'nin sıcak denizlere bu ülke üzerinden ineceği ve zengin doğal kaynaklarına el koyacağı endişesine kapılmış ve işgale karşı Afganistan'da direniş örgütleri oluşturulmuştur (Atacan,2008:37). Dünyanın pek çok bölgesinden buraya taşınan mücahit gruplar ve yerli savaşılar, SSCB'nin yenilerek ülkeden çekilmesiyle birlikte Afganistan'da hâkimiyet kurmak için kendi aralarında savaşımaya başlamıştı.

Afganistan iç savaş yıllarında Paştun etnik temele dayalı olarak kurulan ve Taliban adı verilen bir grubun eline geçmişti. Dini okul öğrencisi anlamına gelen Taliban, Rus işgali yıllarında ABD, Suudi Arabistan ve Pakistan'ın desteğiyle 1994 yılında Kandahar'da kurulmuş ve silahlandırılmıştı (Ahmad,2011:1-64 ; Strickland,2006:75-76). Ancak 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin güvenlik merkezi Pentagon'a ve New York'taki ikiz kulelere uçaklarla yapılan saldırıların sorumlusu olarak deklare edilen ve Radikal İslâm olarak tanımlanan El Kaide'nin, Taliban'ın koruması altında olduğu gerekçesiyle ABD öncülüğündeki batı koalisyonunun 2001 yılının Ekim ayında Afganistan'a saldırıları başlamış, bu ülke günümüze kadar süren yeni bir işgal ve yıkım süreciyle karşılaşmıştır (Gerges,2005:231-232).

Dış müdahalelerle başlamış olan ve yıllarca süren iç savaş ortamı, milyonlarca insanı yerinden yurdundan etmiş, can ve mal emniyeti kalmamış ve bunun sonucunda Afganistan'dan kaçışlar hızlanmıştır. Sovyet işgali sırasında yaklaşık 7 milyon Afganlı ülke dışına çıkmışsa da 1988-2000 yılları arasında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin çabasıyla 4,6 milyon insan Afganistan'a geri dönmüştür. Yine 2001 yılındaki ABD işgali sürecinde 3 milyon Afganlı Pakistan'a ve 1,5 milyon mülteci de İran'a geçmiştir (Kahraman,2017:141-142). Dolayısıyla her iki işgal sonucu Afganistan'ı terk eden ve geri dönmeyen toplam mülteci sayısı 6,9 milyon olup ülke dışında doğanlarla birlikte bu sayı 8 milyona yaklaşmaktadır. Bugün gerek İran ve Türkiye'nin ve gerekse Avrupa ülkelerinin karşılamakta zorluk çektiği mülteci akımının esas nedeni budur.

Afganistan örneğinde de görüldüğü üzere İslâm ülkelerindeki silahlı örgütler, sömürgeciler ve işbirlikçilerinin desteğiyle kurulmakta, kullanılmakta ve kontrol dışına çıkanlar ya da kullanım süreleri dolanlar, terörist olarak adlandırılarak hedef haline getirilmektedir. Defalarca tekrarlanan bu strateji ile İslâm ülkelerine yönelik işgaller

meşrulaştırılmakta, ülke halkları saldırılara uğramakta ve bütün medeniyet eserleri ortadan kaldırılmaktadır.

Türkiye rotasını kullanarak Avrupa'ya ulaşmaya çalışan mültecilerden ikinci grubu ise Pakistan ve Bangladeş'ten gelenler oluşturmaktadır. Özellikle Pakistan halen 3 milyonun üzerinde Afgan mülteci barındırmaktadır ki Avrupa'ya ulaşmaya çalışan Pakistan kaynaklı mültecilerin en büyük kısmını Afganlılar oluşturmaktadır (Bulut vd.,2016:2823). Ayrıca Pakistan ve Hindistan arasında 1947 yılından sonra siyasi bir sorun halinde olan ve Hinduların (ki bu toplumun nüfus içindeki oranı %20 düzeyindedir) zulmüne uğrayan Keşmir bölgesi Müslümanlarının Dünyanın çeşitli bölgelerine göçü ile 1971 yılında Bangladeş'in Pakistan'dan ayrılmasını onaylamayan kişilerin en temel haklardan mahrum edilmesi, tutuklanması ve idam edilmesi gibi can emniyetini ortadan kaldıran olayların günümüze kadar sürmesi, bu ülkelerden çok sayıda insanın ayrılması sonucunu doğurmaktadır (Akhtar, 2010: 47-53 ; Arı, 2000: 2). Göçmenlerin bir kısmını da Myanmar'daki Budist zulmünden kaçarak Bangladeş'e sığınmış Arakan Müslümanları oluşturmaktadır. Orta ve Batı Asya'nın çeşitli ülkelerinde de benzer sorunlar vardır ve mülteci üretme potansiyelleri yüksektir (Afridi, 2014:66-73).

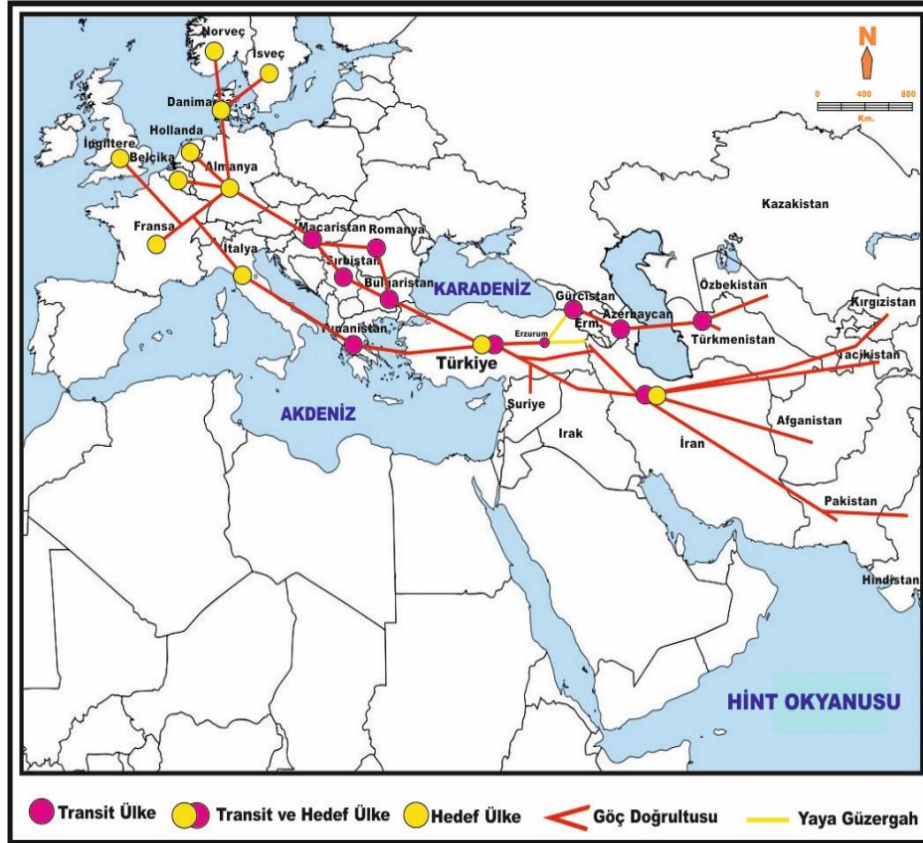
III. Türkiye Üzerinden Geçen Göç Rotaları ve Rota Üzerinde Yer Alan Transit ve Hedef Ülkelerin Uygulamaları

Adı ister göçmen, isterse mülteci veya sığınmacı olarak ifade edilsin insanların bireysel veya toplu şekilde katıldıkları göç eylemleri bir nüfus hareketidir. Bu hareketin başladığı konumdan sona erdiği yere kadar kat edilen mesafe göç rotasını oluşturur. Dünyada pek çok göç rotası olmakla birlikte Türkiye'nin doğu sınırlarından yapılan girişler, inceleme konusunu oluşturmaktadır. Esasında doğu sınırlarımızın her yerinden kanun dışı girişler olmaktadır. Fakat son dönemlerde Ağrı, Iğdır ve Van illerinin devlet sınırı oluşturan kısımlarından en fazla giriş yapılmaktadır (Deniz,2009:193-195). Artvin, Kars ve Hakkâri sınırlarındaki insan hareketleri ise daha sınırlı sayıda gerçekleşmektedir. Türkiye sınırları içinde son beş yılda en fazla kullanılan ulaşım güzergâhı ise Doğubayazıt-Erzurum ve Van-Elazığ güzergâhıdır (Şekil 2).

A. Türkiye'nin Doğusunda Bulunan Ülkeler ve Uygulamaları

Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Tacikistan, Kırgızistan vb. gibi kaynak ülkelerden başlayan göç hareketlerinin Türkiye'ye ulaşmadan önceki ilk durağı İran, Azerbaycan ve Gürcistan'dır (Şekil 1). Bilhassa İran kontrol etmekte güçlük çektiği uzun sınırlara sahip olması nedeniyle göçmen ve mültecilerin ilk sığındıkları ülke durumundadır. İran, Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında Afganistan'ı işgal etmesi sırasında 2,6 milyon mülteciyi stratejik gerekçelerle kabul etmeye başlamıştı (Çınarlı, 2016: 75-84). Daha sonra da İran-Irak savaşı için Afganlılar ucuz işgücü ve asker kaynağı olarak görülmüş ve çatışma bölgelerine göndermişti. Savaş sonrasında ise İran bu göçmen kitlesini ekonomisi üzerinde bir yük olarak değerlendirmektedir. Nükleer silah geliştirme faaliyetlerinden dolayı konulan ve 35 yıl süren ambargolar ile son 8 yılda Suriye, Lübnan ve Yemen gibi ülkelerde giriştiği pahalı askeri operasyonlar nedeniyle, İran'ın ekonomik durumunda bozulmalar meydana gelmiş bulunuyor. Dolayısıyla kısıtlı alanlarda

istihdam edilen mültecilerin ücretleri, son yıllarda kasti olarak ödenmemektedir. Sığınmacı ve mültecilerin bir kısmının da çatışma bölgelerinde kullanılmak üzere savaşı olmaya zorlanmaları, bunun sonucunda ortaya çıkan insan hakkı ihlalleri, insan hareketlerinin hızlanmasına neden olmaktadır (Farzam,2017:267-290).



Şekil 2. Asya Ülkelerinden Avrupa'ya Doğru Gerçekleşen Mülteci Akımı Rotaları.

Azerbaycan da kısmen mültecilerin çalışma imkânı bulabildiği ülkelerden biridir. Ancak bu ülkenin ekonomik gerçekleri göçmenlerin uzun süreli barınma ihtiyacını ve hedeflerini karşılayamadığından transit geçiş yapılan ülkelerden biri özelliğindedir. Gürcistan ise İran sınırları aşmakta zorlanan göçmenlerin kısmen Erzurum ve kısmen de Karadeniz Bölgesi kıyıları boyunca batıya geçmek istedikleri alternatif güzergâhlardan biridir. Afganistan, Bangladeş ve Keşmir bölgesi göçmenleri ise kısmen Irak ve Suriye üzerinden de Avrupa'ya geçmenin yollarını aramakta ve Suriye iç savaşının karışık ortamından yararlanarak Avrupa'ya geçmeye çalışmaktadırlar.

B. Türkiye'nin Mülteci ve Düzensiz Göçmen Sorunu

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin açıkladığı verilere göre Türkiye'de 2,9 milyon mülteci bulunmakta ve bu değer Türkiye'yi Dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkeleri arasında birinci sıraya yükseltmektedir (ikinci sırayı Pakistan ve üçüncü sırayı ise Lübnan almaktadır). Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, 2017 yılı itibarıyla ülkede bulunan göçmen, mülteci ve sığınmacıların toplam sayısını 3550000 olarak açıklamış bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'ye giriş yapan göçmenlerin bir kısmının kayıt altına alınmaması nedeniyle 2018 yılında toplam göçmen sayısının 4 milyona yaklaştığı tahmin edilmektedir.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye'de 2017 yılında güvenlik güçleri tarafından yakalanan düzensiz göçmenlerin sayısı 175752'ye ulaşmış ve buna 2018 yılının ilk altı ayında da 112456 kişi daha ilave olmuştur. Düzensiz göçmenlerin yakalandıkları illere göre dağılımları incelendiğinde Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra hızla coğrafi bölgelerin tümüne yayıldıkları dikkati çekiyor. Bununla birlikte Türkiye'nin doğu sınırlarıyla temas eden illeri ile Ege Denizi ve Akdeniz'de kıyısı olan illerde düzensiz göçmen oranının daha yüksek olduğu söylenebilir (Harita 2). Düzensiz göçmenler daha çok kıyı kentlerinde ve Marmara Bölgesi'nin Avrupa sınırlarına komşu illerinde beklemekte ve Avrupa ülkelerine gidebilmek için bir fırsat aramaktadırlar. Diğer illerde bulunanlar ise çoğunlukla kendilerine kültürel olarak daha yakın gördükleri Türkiye'de kalmayı hedeflemekte ve bu ülkede kendileri için gelecek inşa etmenin arayışı içinde olmaktadır.



Şekil 3. Yasadışı Yollarla Türkiye'ye Girmiş Olan ve 2017 yılında Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin İllere Göre Dağılım Haritası (Kaynak: TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri).

Türkiye sınırları içine giren düzensiz göçmenleri, ülkenin çeşitli yörelerinde oluşturduğu 19 adet geri gönderme merkezi (Adana, Antalya, Aydın, Çanakkale, Edirne, Erzurum/1, Erzurum/2, Gaziantep, Hatay, İstanbul/Silivri, İstanbul/Binkılıç,

İzmir/Harmandalı, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Muğla, Van, Van/Kurubaş, Osmaniye/Düziçi) ile 7 adet Avrupa Birliği Proje Merkezi'nde (Çankırı, Adana, Balıkesir, Kütahya, Malatya, Niğde, Şanlıurfa) toplamakta ve buradan sonra oluşturulan mülteci kamplarına göndermekte veya sınır dışı etmektedir. Ülkede bulunan mülteci kampları ve geri gönderme merkezlerinin barındırdığı nüfus dikkate alındığında, mülteci yükünün Avrupa ülkeleri tarafından Türkiye'ye bırakıldığı kolayca görülebilir. Bu durum Türkiye toplumunda uzun vadeli olarak mültecilere karşı olumsuz bir bakış açısı oluşturması ve ötekileştirme sorunu yaşanması ihtimalini yükseltmektedir (Ünal,2014:72-84).

1. Türkiye'nin Doğu Sınırlarından Erzurum'a Yaya Mülteci Akını

Türkiye'nin doğu sınırlarından giren mültecilerin batıya doğru izledikleri göç rotaları zaman zaman değişikliğe uğrasa da en fazla kullanılan güzergâh, İran sınırından başlayarak Erzurum'a doğru uzanan karayolu aksıdır. Bu aks üzerinde yakalanan sığınmacı, mülteci veya göçmen sayısı yılda 25000 kişiyi aşmaktadır. Resmi raporlara göre bugüne kadar İran sınırını aşarak Türkiye'ye giriş yapanların toplam sayısı 170000 civarındadır. Bununla birlikte düzensiz göçmenlerin ana geçiş güzergâhlarında yapılan gözlemlere göre, insan tacirlerinin yardımıyla yakalanmadan Erzurum sınırlarını aşarak batıya geçen göçmen sayısı, yılda ortalama 50000 civarındadır. Göçmenlerin bir kısmının Ege ve Marmara bölgelerinde yakalanıp deport edilmelerine rağmen, göç idaresi yetkilileri tarafından 300000'i Afganistan kökenli olmak üzere toplam 500000 düzensiz göçmenin Türkiye'de olduğu tahmini yapılmaktadır.

Özellikle Erzurum'a kadar olan güzergâhın güvenlik güçleri tarafından daha sıkı denetlenmesi nedeniyle, polis noktalarının olduğu konumların sorunsuz şekilde aşılabilmesi için mülteciler kırsal alanlardan yürütülmekte, uygun konumlarda yeniden araçlara alınmaktadırlar. Ancak göçü mali açıdan finanse edemeyen ya da insan kaçakçıları tarafından dolandırılan mülteci veya sığınmacıların güzergâhın tamamını yürüyerek kat etmeye çalıştıkları gözlenmektedir (Fotoğraf 1).

Mülteciler göç sırasında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Özellikle insan tacirlerinin sağladığı ulaşım araçlarının, insan taşımaya uygun olmaması nedeniyle sıklıkla trafik kazaları meydana gelmekte ve çok sayıda göçmen hayatını kaybetmektedir (Fotoğraf 2). Yürüyerek ilerlemeye çalışan bazı gruplar ise yine insan tacirlerinin parasız bıraktığı mağdurlardan oluşmaktadır. Yaya grupların içinde olmasına rağmen çeşitli konumlarda hastalanan, düşme sonucu yaralanan veya sakatlananlar terk edilmektedir. Özellikle yaya yürüyüş sırasında vahşi hayvan saldırısına uğrayan göçmenlerin sayısı bir hayli fazladır. Bunlar çoğu kez kırsal alanlarda olduklarından güvenlik güçleri tarafından fark edilememekte ve hayatlarını kaybetmektedirler. Yeni bir hayat arayışında olanların karşılaştıkları durumlar, gönüllerin pek de kabullenemeyeceği düzeydedir.



Fotoğraf 1. Ağrı ili istikametinden yürüyerek Erzurum kentine ulaşmaya çalışan mülteciler (Pasinler Ovası: 25.03.2018).

Erzurum'a doğru ilerleyen göçmenlerin profil analizleri yapıldığında ağırlıklı bölümünün 14-28 yaş grubunda, yalnız ve bekâr, eğitimsiz, hayatının bir döneminde uyuşturucu madde elde edilen bitkilerin tarımını yapmış, uyuşturucu üretmiş veya bir şekilde uyuşturucuyla tanışıklığı olan erkeklerden oluştuğu dikkati çekmektedir (Arslan, 2016:47-63). Göçmen grupların içinde az oranda olsa kadın ve çocuklar da bulunmaktadır. Dikkat çekici bir başka husus ise çocukluk ve ergenlik arasındaki yaş dilimlerde (14-18) bulunan gençlerin, göç hareketine ebeveynleri olmadan katılmakta oluşlarıdır. Göç hareketi sırasında en fazla mağdur olan veya istismara uğrayan kesimi de belirtilen grup oluşturuyor. Düzensiz göçmenlerin mali imkânları kısıtlı olduğundan, ancak güzergâh üzerindeki belediyelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllülerin gıda ve giyim eşyası yardımlarıyla hayatta kalmaları mümkün olmaktadır.

Doğu sınırlarımızdan giren mültecilerin bir bölümü Erzurum kentinin tarihsel çekirdeğini oluşturan eski bölümlerine yerleşmekte ve buralarda mültecilerin toplu olarak yaşadığı mahalleler oluşmaktadır. Erzurum'da yaşamaya başlayan mültecilerin kent halkıyla ilişki kurmakta güçlük çektiği, barınma sorunu ve çeşitli ekonomik zorluklar yaşadığı biliniyor (Demiral,2015:75-86). Dolayısıyla kentte mülteci sayısının fazlalaşması durumunda, çeşitli toplumsal sorunların belirme ihtimali oldukça yüksektir.



Fotoğraf 2: Türkiye-İran sınırından geçirildikten sonra Eleşkirt civarında araçlardan indirilerek yaya yürümeye zorlanan mülteciler ve sağ altta Ağrı civarında 30.03.2018 tarihinde meydana gelen trafik kazasında hayatını kaybedenleri anlatan bir gazete manşeti.

Mülteciler veya sığınmacıların ülke içine dağılmadan toplanabilmesi, aralarında terör suçu işlemiş olanların ve yabancı savaşçıların ayıklanabilmesi ile sınır dışından taşınması muhtemel bulaşıcı hastalıkların önlenebilmesi için Erzurum ilinde iki adet geri gönderme merkezi oluşturulmuş bulunmaktadır. Otel konforunda inşa edilmiş söz konusu toplama ve barındırma alanları Aşkale ilçe merkezindedir. Her iki merkez de Avrupa Birliği fonları kullanılarak 14 Eylül 2015 tarihinde faal hale getirilmiştir. Kapalı alanı 35000 m² ve toplam alanı 70000 m² olan Aşkale geri gönderme merkezinin barındırma kapasitesi ise 1500 kişidir. Göç uzmanlarının yanı sıra psikolog, doktor, hemşire, öğretmen, hukukçu, gıda mühendisi, tercüman ve özel güvenlik görevlilerinden oluşan 141 personelin görev yaptığı merkezde, suça karışmış kişiler ve hastalar için de özel bir bölüm yer almaktadır. Aşkale geri gönderme merkezi, Türkiye’de mültecilere yönelik oluşturulmuş en kapasiteli tesis özelliğindedir (Fotoğraf 3).



Fotoğraf 3: Aşkale Mülteci Geri Gönderme Merkezi'nden bir görünüm.

Aşkale geri gönderme merkezi, mültecilere sağladığı tüm imkânlarla rağmen Uluslararası Af Örgütü ve pek çok sivil toplum kuruluşunun eleştirilerine konu olmaktadır. Basın bültenlerinde özellikle mültecilere yönelik kötü muamele ve bazı mültecilerin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan ayaklanma olayından sürekli bahsedilmektedir. Geri gönderilme endişesi taşıyan büyük bir göçmenin kitlesinin kontrol edilmesi elbette kolay bir etkinlik değildir. Ancak söz konusu edilen insan hakkı ihlallerinin yetkili makamlarca incelenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması Türkiye'nin uluslararası imajı bakımından yararlı bir çaba olur.

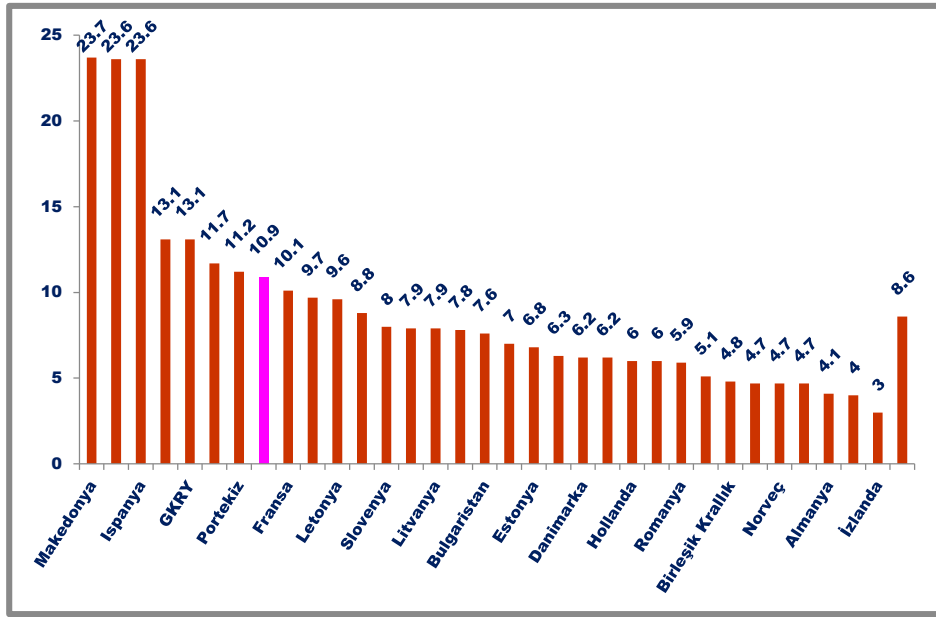
C. Avrupa Birliği Sınırları İçindeki Uygulamalar

Dünya genelinde mültecilerin en fazla yöneldiği konumlar refahın, servet birikiminin olduğu sanayileşmiş ülkelerdir. Söz konusu ülkelerin çoğunda fert başına düşen milli gelir 35000 dolar düzeyini aşmıştır. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda iş aramada seçkin bir anlayış oluşmakta ve belli bir düzeyin altında ücret verilen işler tercih edilmemektedir. Sanayileşmiş Avrupa ülkelerinin çoğunda iş imkânı elde edebilen mülteciler, en ağır ve beğenilmeyen işlerde çalıştırılmakta, zorlu şartlarla karşılaşmakta ve kısıtlanmış bir hayat sürmek zorunda bırakılmaktadırlar.

Son yirmi yıl içinde Almanya, İngiltere, Norveç, Belçika, Hollanda, İsveç ve Fransa gibi refah düzeyi yüksek ülkeler, mülteciler ve göçmenlerin aradıkları yeni bir hayat için hedef ülkeler haline gelmiş ve bu ülkelerde göçmen veya mülteci sayısı hızla yükselmiştir (Thommessen vd., 2015:2-10). Avrupa Birliği düzensiz göçmen, sığınmacı ve mültecilerle ilgili bazı verileri yayımlamış bulunmaktadır. Bu verilere göre 2015 yılında yaklaşık 1,8 milyon kişi yasal olmayan yollarla Avrupa Birliği sınırları içine

girmiş bulunmaktaydı. Bu değer geçmişle mukayese edilemeyecek kadar yüksektir. Örneğin Avrupa ülkelerinde 2014 yılında 280000 ve 2013 yılında ise 100000 mülteci veya göçmen kayıt altına alınmıştı. Daha önce Avrupa'ya karayoluyla ulaşmak isteyenlerin rotalarında da değişiklikler olmuş, Doğu Akdeniz rotasını kullanan (Yunanistan ve İtalya üzerinden giriş yapanlar) Asya kökenli mültecilerin sayısı 50000 iken 2015'de 900000'e yükselmişti.

Başlangıçta ucuz işgücü kaynağı olarak değerlendirilen mülteciler, zamanla Avrupa Birliği sınırları içinde işsizlik oranlarının yükselmesi nedeniyle genç nüfus tarafından istenmemekte ve mülteci karşıtı politikalar izleyen aşırı muhafazakâr, ırkçı veya faşist partiler oy oranlarını yükseltmektedirler. Bu durum, mültecilere karşı daha ılımlı yaklaşım içinde olan liberal veya sosyal demokrat partilerin oy kaybetmelerine neden olduğundan, bu partilerin de söylev ve tutumlarında değişiklikler meydana getirmektedir (Şekil 4).



Şekil 4. Avrupa Ülkelerinin 15-74 Yaş Grubundaki İşsizlik Oranları Grafiği (2016,%),
(Kaynak: TÜİK Basın Odası Haberleri, 2017, Sayı: 25).

Pek çok Avrupa ülkesi mülteciler konusunda yasal düzenlemeler yapmakta, mültecileri ilk kayıt altına alındıkları ülkelere (Avrupa coğrafyası dışına) geri göndermek için azami çaba sarf etmektedirler. Avrupa Birliği sınırlarını mültecilerden korumak amacıyla FRONTEX adlı bir kuruluşu oluşturmuş ve organize etmiş durumdadır. Mültecilerin ilk ulaştığı ülkelerden biri olan Yunanistan, göçmenlerin tutulduğu kötü şartlar taşıyan karakolları ve mültecileri cezalandıran uygulamalarıyla en dikkat çeken alanlardan biridir. Göçmenleri karşılamak için önceden anlaşılmış insan tacirleri, bu

ülkede cezaların ağırlaştırılmış olması nedeniyle buluşma noktalarına gelmemekte ve mülteciler Yunan güvenlik görevlilerince yakalanmaktadır. Basın organlarına yansıyan en son haberlere göre Avrupa Birliği, Kuzey Afrika'da tel örgülerle kuşatılmış alanlar oluşturup, mültecileri bu alanlarda tutma yönünde planlamalar yapmaktadırlar.

Bilhassa Avusturya, Almanya ve Fransa'da içinde yaşadığımız dönemin gettoları oluşturulmakta, mülteciler tel örgüleriyle çevrili en temel ihtiyaçları karşılamaktan yoksun alanlarda tutulmaktadır. Mültecilerin geri dönmesi ve yeni gelenlerin caydırılması amacıyla her türlü insanlık dışı uygulamalar hayata geçirilmektedir. Bazı gazeteciler, sivil toplum örgütleri ile uluslararası kuruluşların temsilcileri ise Akdeniz'i aşan mültecilerin karaya ayak basmamalarını sağlamak amacıyla gemilerin kasten batırıldığı veya şişme botları patlatıldığı iddiasında bulunmaktadır. Sebebi ne olursa olsun her yıl ortalama 2500 mülteci Akdeniz'de boğularak hayatını kaybetmektedir (Fotoğraf 4). Ayrıca mültecilerin çocukları yaygın bir biçimde ortadan kaybolmakta, büyük bir ihtimalle organ ticareti amacıyla kaçırılmaktadır.



Fotoğraf 4: Solda Macaristan-Sırbistan sınırından geçmeye çalışan mülteciler ve Macaristanlı kadın gazeteci Petra Laszlo'nun mültecilere çelme takışı (09.09.2015), sağda Yunan adalarına geçmek için bindikleri şişme botun batmasıyla cansız bedeni Bodrum kıyılarına vuran Aylan Bebek (02.09.2015).

Özetle ifade edilecek olursa Avrupa Birliği ülkeleri, sınırları içine giren mültecilere hem ekonomik gerekçelerle, hem de etnik köken ve din farklılıklarından dolayı olumsuz bakmaktadırlar. Avrupa ülkelerinde, çoğunluğu İslâm dinine mensup olan mültecilerin terörün kaynağı olduğu gibi problemli bir bakış açısı gelişmiş durumdadır. Bunun sonucunda sığınmacı ve mültecilerin geri gönderilmesi ile yeni gelecek olanların caydırılması için çeşitli yıldırma yöntemlerine başvurulmaktadır ki bu durum, Avrupalı

birçok bilim adamının çalışmalarına konu teşkil etmekte ve 1951 Cenevre sözleşmesine aykırılık teşkil eden uygulamalar eleştirilmektedir (Schuster,2011:1393).

Avrupa Birliği, sınırlarına ulaşmak isteyen mültecileri kaynağında durdurabilmek için transit ülkelerle geri kabul anlaşmaları yaparak, mülteci akımını durdurmak çabası içine de girmiştir. Bu anlaşmalardan biri 16.12.2013 tarihinde Türkiye ile yapılmıştır. Avrupa Birliği kendisine yönelik mülteci akımını durdurması karşılığında, mültecilere harcanmak üzere, Türkiye'ye 6 milyar Euro ödemeyi taahhüt etmesine rağmen, mali yükümlülüğünü bugüne kadar yerine getirmemiştir. Türkiye ise anlaşma şartlarını tek taraflı uygulayarak mülteci akımını minimum düzeye indirmiş durumdadır. Dolayısıyla bu durum, Türkiye açısından sürdürülebilir değildir.

Esasen Avrupa Birliği, göç yolları üzerinde bulunan Türkiye'yi bir tampon bölge olarak kullanmak istemektedir. Bununla birlikte Türkiye mülteciler arasında Avrupalı olan ve olmayan ayrımını etkin şekilde uygulayan bir ülkedir ve sadece Avrupa Birliği üyesi ülkelerin vatandaşlarına mülteci statüsü vermektedir. Avrupa dışından gelip sığınma isteğinde bulunanlara mülteci statüsünün verilmemesi, Türkiye'nin Avrupa Birliği nezdinde güvenli üçüncü ülke olmasını engellemekte ve Türkiye'yi bir tampon ülke olarak kullanmalarının önüne geçmektedir. Coğrafi kısıtlama uygulaması Türkiye'yi, hedef ülke olmaktan uzaklaştırmaya yönelik bir tedbirdir ve Türkiye'nin mültecilerle dolup taşmasını kısıtlayıcı bir bariyer işlevi gördüğü söylenebilir (Nurdoğan vd., 2016: 233). Yasal durum Türkiye'nin değerlendirebileceği bir alan açmakta ve mülteci sorununu hafifletecek fırsatlar sunmaktadır.

IV.Tartışma, Öneriler ve Sonuç

Uluslararası sınırlarını aşmak suretiyle, başka ülkelere yönelen nüfus hareketleri insanlık tarihi boyunca kesintisiz devam etmiştir. Açlık, sefalet ve savaşlar gibi insan hayatını tehdit eden sorunların olduğu müddetçe göç hareketleri devam edecektir. En nitelikli çözümler toplumların kendi kaderlerini belirlemesiyle mümkündür. Ancak sömürgeci güçler büyük ölçüde kendilerinin oluşturduğu, silahlandığı, beslediği ve yönlendirdiği terör örgütleri eliyle ülkelere müdahale etmekte ve egemenlik haklarına saygı duymamaktadırlar. Gerçekten de başta ABD ve Rusya olmak üzere pek çok devletin Afganistan, Pakistan ve Ortadoğu devletlerine yönelik uygulamaları, mülteci hareketlerinin en temel nedenlerinden biridir ve Dünyanın pek çok bölgesi de bu süreçten olumsuz etkilenmektedir.

Türkiye, göç rotalarının merkez bölgesi özelliğinde olduğundan, mülteci sorunlarının en fazla yaşandığı alanlar arasındadır. Mülteci akımlarının hızlanmasında Türkiye'nin Suriyeli mültecilere toleranslı yaklaşması ve açık kapı politikası uygulamasının etkisi büyüktür. Bu durum bilhassa İran ve Pakistan'da bulunan ve memnuniyetsizlik düzeyi yüksek olan milyonlarca Afganistanlı mültecinin dikkatlerini Anadolu'ya çevrilmesine neden olmuştur. Asya ülkelerinden gelen düzensiz göçmenlerin yalnız erkeklerden oluşması ve aile ortamından yararlanamaması suç eğilimlerini artırmakta, bir kısmının ergenlik dönemlerinde olması ise istismara uğramalarına yol açmaktadır. Büyük bir bölümü eğitimsiz ve vasıfsız olan göçmen nüfusun Türkiye sınırlarından içeriye sızması,

bugün öncü belirtileri ortaya çıkmış olan pek çok toplumsal problemin doğmasını ve suç oranlarının yükselmesini sağlayacaktır.

Bu konuda Türk kamuoyu haklı bir endişe duymaktadır. Zaman geçtikçe Türkiye'nin kaynaklarının da göçmenlerin ihtiyaçları nedeniyle tüketildiği algısı oluşmaktadır. Gerçekten de Türkiye 2011 yılında başlayan Suriye krizinin en büyük yükünü çekmiş ve sayısı 3,5 milyona ulaşmış mülteciyi kabul etmiştir. Türkiye bugüne kadar sığınmacı, göçmen, düzensiz göçmen ve mülteci olarak adlandırılan ve sayısı 4 milyona ulaşmış, toplam nüfusunun %5'i kadar olan göçmen gruplarına, 31 milyar Euro civarında harcama yapmış durumdadır. Diğer yandan Türkiye yeni mülteci akınını durdurabilmek ve sınırlarını güvence altına alabilmek için bütçe dengelerini sarsan Fırat Kalkanı ve Zeytindalı adlarını taşıyan kapsamlı askeri operasyonlar yapmak zorunda kalmıştır.

Bütün olumsuzluklara karşın büyük bir insan yükünün Türkiye toplumu tarafından aşırı tepki gösterilmeden üstlenilmesi, İslam dininin Ensar-Muhacir ilişkisi şeklinde formüle edilen bakış açısının bir sonucudur. Ayrıca Türkiye'nin Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin halefi olması nedeniyle bu devletlerin sınırları içinde yaşayanlarla olan tarihsel birliktelik, toleranslı bakış açısının diğer bir nedenidir. Bununla birlikte Türkiye ekonomisinin ve toplumunun hazmedebileceği bir üst sınır vardır ki bu sınıra yaklaşmış gözükmektedir. Devlet politikalarının buna göre oluşturulması, sınırların daha güvenli ve kontrol edilebilir hale getirilmesi için acil çözümler üretilmelidir.

Göçmenlerin nihai hedef olarak belirlediği Avrupa Birliği, göç yükünü üstlenmek istememekte ve mülteci akınını sınırlarını çevreleyen ülkelerin karşılamasını istemektedir. Dolayısıyla Türkiye gibi ülkelerin, bazı özel durumlar haricinde, açık kapı politikasından vazgeçmeleri gerekmektedir. Mültecileri kendi topraklarında karşılamak yerine, sorunun doğduğu savaş yorgunu ve mağduru ülke veya bölgelerde çözümlenmesi daha akılcı bir yöntem olacaktır. Ayrıca mülteci yükünü paylaşmak istemeyen ve sorumluluktan kaçan ülkelerle yapılan geri kabul anlaşmaları gözden geçirilmelidir.

Türkiye-Suriye sınırının tamamında gözetleme kuleli beton bloklar, asfalt yol ve tel örgülerden oluşan üçlü güvenlik duvarı inşa edilmiş olup, Suriye sınırı düzensiz göçmen ve terörist geçişlerine kapatılmıştır. Buna karşılık Irak, İran, Nahcivan ve Gürcistan sınırlarında henüz bu tür güvenlik önlemi alınmamıştır. Yüksek dağlardan geçen doğu sınırlarının yeterince kontrol edilememesi nedeniyle düzensiz göçmenler, terörist unsurlar ve narkotik madde kaçakçıları kolaylıkla geçiş yapabilmektedirler. Dolayısıyla bu sınırlara da zaman geçirilmeden benzer güvenlik yapılarının inşa edilmesi gereklidir.

Türkiye'nin ortalama yıllık nüfus artış hızı 2015 yılı verilerine göre %1,3'e gerilemiş durumdadır. Ülke nüfusunun medyan yaşı TÜİK kayıtlarına göre 2018 yılında 32 olarak belirlenmiştir. Ortanca yaşın 1990 yılında 22,2 olduğu düşünüldüğünde, yaşlanmakta olan bir nüfus yapısı ortaya çıkmaktadır. Yapılan projeksiyonlara göre medyan yaş, bugünkü seyrin devam etmesi halinde, 2030 yılında 35,6'ya ve 2050 yılında 40,5'e yükselecektir. Yaşlanma sorunu belirmesine rağmen, Türkiye genç nüfus bakımından, Avrupa'nın en iyi durumda olan ülkesidir. Ülkenin dışardan gelecek genç nüfusa yani ucuz istihdama henüz ihtiyacı bulunmamaktadır. Fakat bu sürdürülebilir değildir.

Yaşlanma sorununun uzun vadede giderilememesi halinde yaşlı bir nüfus yapısı ortaya çıkacak, belki de bugün bir yük olarak görülen mülteci akımlarına gelecekte ihtiyaç duyulacaktır.

Sonuç olarak sınırları aşan ve uluslararası anlaşmazlık nedeni olan mülteci sorunu, pek çok sebebe bağlanabilirse de medeniyetler arası çatışmaların bu sorunu beslediği ve büyüttüğü söylenebilir. Aynı nedenle Dünya genelinde mülteci akımını durduracak veya minimum düzeye indirecek bir küresel çözümleme veya anlayış birliği, bugüne kadar oluşturulamamıştır. Pek çok ülkedeki toplumsal dengenin, hegemonik ülkelerin müdahalesiyle değiştirilmesi sonucu ortaya çıkan karışıklıklar, Dünyadaki mülteci sayısını her geçen gün artırmaktadır. Toplumların kendi geleceklerini belirleme hakkına saygı duyulması, adaletin tesisi, toplumların kültür ve din anlayışına yönelik dış müdahalelerin azaltılması ve sömürgecilik arzularına gem vurulması halinde, mülteci sorunu azaltılabilir. Aksi halde bunun acısını öncelikle geri kalmış ülkeler sonra da tüm insanlık yaşamaya devam edecektir.

Kaynaklar

- Afridi, M. K., Yousufi, M. (2014). “Pak-China Joint Strategy against the Soviet Invasion of Afghanistan”. *Asian Journal of Social Sciences & Humanities*. Vol. 3(3), 66-73.
- Ahmad, K. M. (2011). Talibanization in Afghanistan: Impact on Pakistan. *Frankfurt: Lambert Academic Publishing, 1-64*.
- Akhtar, R. (2010). “India Pakistan Peace Progress 2004-2008: A Case Study of Kashmir”. *Research Journal of International Studies*, 13, 47-53.
- Arı, T. (2005). Global Politika ve Güney Asya: Keşmir Sorunu ve Nükleer Yarış. *İstanbul: Alfa Yayıncılık, 1-265*.
- Arslan, M. (2016). “Afganistan’da İstikrarsızlık ve Temel Sebepleri”. *IJBEMP Journal of International Journal of Bussines, Economics and Management Perspectives*, 1 (2), 47-63.
- Atacan, F. (2008). “Radikal İslam’ın Küresel Bir Tehdide Dönüşüm Süreci: Afganistan Deneyimi”. *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 32-49.
- Birleşmiş Milletler, Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliđi, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (1951)*. <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (Erişim Tarihi: 12.07.2018).
- Bulut, Y., Akın, S., Karakaya, S. (2017). “Mülteci Sorununa Nasıl Bakıldığına İlişkin Bir İnceleme”. *ICOMEPE 2016, International Congress of Management Economy and Policy, November 26-27, 2016, Proceedings Book, 3, İstanbul, 2817-2841*.
- Çınarlı, Ö. (2016). “İran’ın Afganistan’daki İç Savaşa Yönelik Dış Politikası”. *Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 75-84.

- Demiral, S. (2015). “Afganlı Sığınmacıların Kimlik Sorunu: Erzurum Örneği”. *Cyprus International University, Folklor/Edebiyat Dergisi*, 21(81),75-86.
- Deniz, O. (2009). “Mülteci Hareketleri Bakımından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demografik Profili”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22), 187-204.
- Erman, K. (2014). “Afganistan’daki Sovyet İşgalinin Türk Dünyasına Etkileri”. *I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildirisi (18-21 Mart 2014)*, Niğde,1-12.
- Farzam, R. (2017). “Fatimiyun: İran’ın Afgan Milisleri”. *USAD, Bahar 2017*, 6. 267-290.
- Gerges, Fawaz A. (2005). *The Far Enemy, Why Jihad Went Global*. New York: Cambridge University Press, 1-375.
- Kahraman, F. (2017). *Karanlıkta Kalanlar: Türkiye’de Bulunan Afgan Mültecilerinin Durumu*. *Current Debates in Sociology & Anthropology, Part I Sociological Thought, Migration, Refugees and Poverty*, London: IJOPE Publication, 141-151.
- Karaağaçlı, A. (2009). “Afganistan’ın Siyasal Yapısına Bir Bakış”. *BİLGESAM Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, <http://www.bilgesam.org/incele/1319/-afganistan%E2%80%99in-siyasal-yapisina-bir-bakis/#.WzIGZVIUnDc> , (Erişim Tarihi: 26.06.2018).
- Kirişçi, K. (2010). “Turkey: A Country of Transition from Emigration to Immigration”. *Mediterranean Politics*, 12 (1), 91-97.
- Nurdoğan, A. K., Dur, A. İ. B., ve Öztürk, M. (2016). “Türkiye’nin Mülteci Sorunu ve Suriye Krizinin Mülteci Sorununa Etkileri”. *İş ve Hayat Dergisi*, 2 (4), 217-238.
- Peker, B. Ve Sancar, M. (1986). *Mülteciler ve İltica Hakkı*. İnsan Hakları Derneği Yayınları.
- Schuster, L. (2011). “Turning refugees into ‘illegal migrants’: Afghan asylum seekers in Europe”. *Ethnic and Racial Studies*, 34 (8), 1397-1407.
- Strickland, R. T. (2006). “The Müjahideen: Precursorsto the Taliban”. *Canadian Army Journal*, 9 (2), 69-78.
- Thommessen, S. A. O., Corcoran, P., Todd, B. K. (2015). “Experiences of Arriving to Sweden as an Unaccompanied Asylum-seeking Minor from Afghanistan: An Interpretative Phenomenological Analysis”. *Psychology of Violence*, 5 (4), pp. 374-383.
- Türk Kızılayı, Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, (2017). Göç İstatistik Raporu. Ankara,1-21.*

Ünal, S. (2014). ‘‘Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: ‘‘Öteki’’ Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi’’. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6 (3), 65-89.